

Arvydas Každailis

Dailininkas

Išsiaiškinkime ką darome Lukiškių aikštėje:

ELTA2019 sausio 160

Skaityti daugiau: <https://madeinvilnius.lt/naujienos/kulturos-ministras-m-kvietkauskas-butina-rasti-sutarima-del-vilniaus-lukiskiu-aikstes/> .

Reaguojant į partizano ir politinio kalinio Jono Kadžionio-Bėdos pasisakymą iškilmingame Sausio 13-osios minėjime Seime, parlamentinės Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų (TS-LKD) frakcijos nariai Audronius Ažubalis ir Laurynas Kasčiūnas paragino valdančiuosius nedelsti ir nacionaliniu teisės aktu įtvirtinti pagrindinės valstybės reprezentacinės Lukiškių aikštės statusą ir turinį. Laisvės premiją atsiėmusių septynių Lietuvos partizanų vardu kalbėjęs Jonas Kadžionis-Bėda pasmerkė valdančiųjų elgesį dėl nederamo Lukiškių aikštės tvarkymo pagerbiant ir įamžinant Lietuvos laisvės kovas valstybės simboliu – Vyčiu. Partizanas pakvietė valdančiuosius imtis atsakomybės dėl tinkamo aikštės sutvarkymo. Kultūros ministerijos ir Šiuolaikinio meno centro skelbtoje memorialo atrankoje laimėjęs Andriaus Labašausko projektas „Laisvės kalva“ supykde antroje vietoje likusios, realistinės Vyčio skulptūros autorius ir šalininkus. Šie kreipėsi į teismą, remdamiesi Seimo priimta rezoliucija, kad kovotojų už Lietuvos laisvę memorialas turėtų būti su Vyčio skulptūra, taip pat paveldosaugininkų išaiškinimu, kad A. Labašausko kūrinys keistų aikštės reljefą, pripažintą vertingą aikštės savybę.

Skaityti daugiau: <https://madeinvilnius.lt/naujienos/kulturos-ministras-m-kvietkauskas-butina-rasti-sutarima-del-vilniaus-lukiskiu-aikstes/> .

]

Neketinu būti simbolio, ar projekto autoriumi. Kalbu ir rašau, nes man tai svarbu. Norėčiau, kad Lietuva būtų ne tik žodinės kultūros, bet ir plastinės kultūros žemė kaip jos sostinė Vilnius. Norėčiau, kad būtume verti Vilniaus.

Lietuva nuo Vilniaus iki Klaipėdos. Lietuvos žmonėms reikia Valstybės aikštės jos sostinėje. Tą jaučiu ir žinau. Deja Valstybės vyrai tyli. Todėl daugėja kalbančių, o klausančių mažėja. Dingo viltys, kad be Valstybės dėmesio, dažnai neprofesionalios diskusijos duos vaisių. Tai ryškiai pajutau prieš tris metus įsigilinęs ir įsijungęs į Lukiškių aikštės pertvarkymo į Valstybės aikštę reikalus.

Įdomu, kad šiuo klausimu per visus 30 metų į Lietuvos heraldikos komisiją prie Valstybės Prezidento niekas nesikreipė. Esu šios komisijos nariu nuo jos veiklos pradžios. Ir iki šiol dirbu heraldikos srityje. Teko gilintis į simboliką ir simbolių, bei tradicijų kalbą ir raišką ne tik heraldikoje. Be jų Europos ir Lietuvos kultūros nematau. Simbolikos ir heraldikos nežinojimą galiu prikišti daugeliui kalbančių ir kuriančių Lukiškių aikštei. Suprantama, rašantis rašančiam ir kuriantis kuriančiam nelygu, bet liestis prie šios temos, nepasidomėjus pačia temos esme, panašu į provincialumą, ar pasikėlimą.

Kad išsiaiškinti dalyko esmę siūlau keletą klausimų:

1. Ar sutinkame, kad viešoje erdvėje, pristatant Lukiškių aikštės pertvarkymą sąmoningai nutylima svarbiausioji dalis - architektūrinis idėjinis aikštės pertvarkymas į pagrindinę ir

reprezentacinę Valstybės aikštę. Būtent toks jos statusas apibrėžtas 1999 m. vasario 11 d. nutarimu?

2. Ar sutinkame, kad aikštėje tyliai, be projekto, saviveiklos būdu atlikti darbai paliko aikštę chaotišką ir be idėjos?

3. Ar galime leisti, kad politinio stūmimo būdu realizuota kreiva saviveikla liktų amžinai?

4. Ar sutinkame, kad Vilniaus savivaldybės, rangovų "Pajūrio statybos" ir "Infes" nelegaliai atlikti "aikštės sutvarkymo" darbai užkerta kelią tolesniam prasmingam Valstybės aikštės ANSAMBLIO visumos sukūrimui?

5. Ar "bunkerio" įvaizdis išreiškia Lietuvos seno valstybingumo idėją? Ar sutinkame, kad paskutinių metų skuba brukant "bunkerį" tik tam, kad pateisinti savivaldybės jau išleistas visuomenės lėšas?

6. Ar įmanoma sukurti "paminklą Vyčiui"? Ar sutinkame, kad paminklai (priminimai) statomi tik mirusiems?

7. Ar didelė realistiškas raitelio skulptūra išreikš Valstybės simbolį, ar, būtent, konkretų karžygi - valdovą? (Tik taip pasaulyje suvokiami tokie raiteliai.)

8. Ar vietoje Valstybės aikštės brukama "laisvės idėja" tėra buldozerinės globalizacijos priedanga? (laisvės nuo ko?)

9. Ar sutinkame, kad dabartinis gėdingas aikštės vaizdas liudija Valstybės dėmesio stoką.

10. Ar dabartinis aikštės vaizdelis neliudija galią turinčių skelbtus ydingus konkursus?

11. Turbūt visada atsiras architektų ir skulptorių, kurie neatsisakytų solidaus užsakymo per daug nesigilindami kokia aikštė, ar kokiame kontekste stovės ir ką simbolizuos "geniali" skulptūra, ar paminklas. Ar tokia skulptūra, ar paminklas patupdyti šiandien suniokotoje aikštėje išspręstų aikštės problemas?

12. Ar sutinkame, kad Valdovų rūmų ir šiandien nebūtų, jei ne viena Asmenybė, nors prieštaraujančių buvo daug.

13. Ar sutinkame, kad aikštės ansamblis būtų formuojamas pagal 1999 metų Seimo nutarimo esmę, su Valstybės simbolika ir memorialu VISIEMS už ją žuvusiems. (pridedu)

Apie svarbiausią temą - aikštės architektūrinį sprendimą kalbėti vengiama ne šiaip sau. Aikštės, architektūra kaip diskusijų tema paskutinį dešimtmetį buvo nutylima ir palikta savieigai ir saviveiklai. Vilniaus savivaldybė tyliai vykdė aikštės darbų rangovų parinktą neoficialų ir vis keičiamą, ydingą ir visuomenei nepristatytą architekto Gintaro Čaikausko projektą. Po to Viliaus Kavaliausko iniciatyva buvo stumiamas Arūno Sakalausko Laisvės karys (tikrai puikus paminklas karvedžiui). Dabar brukamas Vilniaus savivaldybės ir Kultūros viceministrės Gintautės Žemaitytės kartu su ŠMC dar blogesnis Andriaus Labašausko "bunkeris".

Kas atsakys už išleistas lėšas aikštės ir jos idėjos kraipymą per kelis dešimtmečius? Ko siekė Vilniaus meras už sklypą statybai šalia Jokūbo ir Pilypo bažnyčios įrengęs statytojų dovanotą fontaną reprezentacinėje aikštės dalyje? Tai komercinis, ar politinis veiksmas? O gal

naiviai buvo manoma, kad kaip fontaną, taip ir paminklą ir dar daug ką šalia pastačius, bus visi patenkinti?

Deja, šiandien apie architektūrinį aikštės ansamblį negali būti jokios kalbos, nes tokia aikštė kokią matome nei reprezentacinė, nei rekreacinė, o kažkoks jovalas. Sutinku su daugumos teiginiais, kad svarbiausiu simboliu aikštėje privalo būti Valstybės herbas. Tik tai koks? Klausimas toks: ar iš viso reikia, ir ar įmanoma sukurti "paminklą Vyčiui"? Neteko matyti DIDELIŲ HERBINIŲ PAMINKLŲ, ar skulptūrų. Kiek žinau paminklai (priminimai) statomi tik mirusiems karaliams, karžygiams ar poetams. Ar galima sukurti paminklą Valstybės simboliui, kuris, kaip ir pati Valstybė dar gyvas? Ar galima iš Valstybės simbolio daryti didelę realistinę skulptūrą ir statyti ją žemai? Tokią pastačius, matytume tik konkretų karžygį ar kunigaikštį, bet ne Valstybės simbolį. Ar pastačius "didelį paminklą Vyčiui", kokį stūmė "Vyčio pastatymo komitetas" derės dėti po žirgo kojomis gėles visiems žuvusiems už Lietuvą? Manau, kad ne. Didelė raitelio skulptūra pirmiausia suvokiama kaip konkretaus karžygio, ar valdovo. Pasidomėjus plačiau matome, kad šventovėse, ar visuomeniniuose sakraliniuose objektuose svarbiausi simboliai, tame tarpe heraldiniai, nestatomi nuošaliai, ant žemės, ar žemėjančios plokštumos, nes jie yra idėjų simboliai, o ne realijų, todėl dedami centre ir aukštai, kaip bažnyčių architektūroje. Esu įsitikinęs: kalbant apie Lukiškių aikštės pertvarkymą į Valstybės aikštės architektūrinį ansamblį, privalu: CENTRINĖ aikštės kompozicija, herbo simbolis CENTRE, AUKŠTAI, SIDABRIŠKAS ir ATPAŽIŠTAMAS.

Temos branduolys yra per šimtmečius išsaugota Valstybė. Jos vizuali raiška-tik Valstybės herbas, ar jo simbolis. Keista, kad į Lietuvos heraldikos komisiją prie Respublikos Prezidento per visus 30 metų niekas nesikreipė. Valstybės herbas yra heraldinis objektas, todėl rašant, ar kalbant, pirmiausia reiktų pasidomėti kas tai yra. Bent jau paskaityti europinio lygio heraldikos žinovo, h. m. dr. Edmundo Rimšos leidinius. Daugelį suklaidino devyniolikto amžiaus vertinys iš lenkų kalbos "POGONJ - VYTIS", vejantis, ar vaikantis. Europoje herbai vardų neturi, vardus herbai turi tik Lenkijoje. Šiandien Valstybės herbo vardą "Vytis" heraldikos mokslas vertina kaip sąlyginį, bet mūsų visuomenės plačiai naudojamą. Nepasidomėjus ši aplinkybė lėmė visų buvusių aikštės skulptūros konkursų nesėkmę. Europos heraldikoje herbų figūros statiškos. Taip ir mūsų valstybės herbo figūra nieko nesiveja ir nesivaiko. Tai "brandus valdovas gebantis apginti savo šalį". Tokia jo, kaip vieno seniausių valstybės herbų Europoje, prasmė.

Architektūrinis Valstybės aikštės sprendimas pagal 1999 metų Seimo nutarimą dėl Lukiškių aikštės pertvarkymo į svarbiausią Valstybės aikštę, suvokiamas kaip architektūrinio ansamblio visuma nuo Tauro kalno iki Jokūbo bažnyčios. Taip suvokiant užduotį ir dirbtinai nelaužant istoriškai susiformavusios Lukiškių aikštės prigimties, pakanka vietos oficialiajai, kieta danga grįstai aikštės daliai su Valstybės simboliu, stelai su amžinąja ugnimi VISIEMS už Lietuvą žuvusiems, garbės sargybai, su jos ceremonialu ir amžinąja ugnimi. Ne Antakalnio kapinėse, bet čia turėtų lankytis aukšti Valstybės svečiai. Čia, o ne po raitelio kojomis, turėtų būti dedamos gėlės.

Šiais teiginiais esu įsitikinęs. Po Gedimino paminklo pastatymo domiuosi viešomis erdvėmis ir paminklais Europoje. Jau 30 metų dirbu heraldikos srityje, esu visų Valstybės heraldinių simbolių rekonstrukcijų autorius, bet šiuo klausimu į mane niekas nesikreipė. Tiesa, prieš paskelbiant paskutinį konkursą buvau iškvieistas į Kultūros ministeriją ir apklaustas. Ten, dalyvaujant viceministrei Gintautei Žemaitytei, patarėjams Viktorui Bachmetjevui ir Janinai Krušinskaitei išdėsciau tai, ką rašau čia. Man nesakė ar sutinka su mano teiginiais, ar ne, o man nepatogu buvo klausti. Po savaitės buvo paskelbtas liūdnai pagarsėjęs ŠMC konkursas su nuosava vertinimo komisija. Šio konkurso sąlygose neminėta Valstybės aikštė. Konkursas įpareigojo konkurso dalyvius taikytis prie atliktų aikštėje darbų. Paskelbto konkurso terminui baigiantis, visai neplanuotai, pajutęs kur viskas krypsta, pateikiau ŠMC konkursui savo idėjų

vaizdus, kad vėliau nebūtų sakoma: tai kur buvai kai skelbėme konkursą. (Šios mano idėjos dabar eksponuojamos mano parodoje ARKOS galerijoje.)

Minėto konkurso rezultatus matome. Jie yra internete. Po konkurso išvados lieka dvi: Kad ir sugadinta aikštė privalo likti, o iš penkių laimėtojų geriausias Arūno Sakalausko raitelis, kurio niekaip negalima pripažinti Valstybės herbo simboliu nes tai skulptūra karžygiui. Šiandien apie tai jau vėlu kalbėti, nes raitelis, po mano straipsnio Lietuvos žiniose, išėjo į Kauną, tik buvo pastatytas ne santakoje, bet puola pilį. Ar to tikėjosi ministrė? O, jei tikėjosi, tai kodėl?

Gerbiu kolegą Arūną Sakalauską kaip puikų profesionalą. Labai teigiamai vertinu jo raitelį, nors ir netinkantį Lukiškių aikštei. Šiandien jau aišku - Kultūros ministerijos ir ŠMC avantiūra žlugo. To ir buvo galima tikėtis. Kas toliau? Aikštė be oficialaus projekto "sutvarkyta" milijonai išleisti, kad kelių atgal neliktų. Kuriasi naujos iniciatyvos, o Valstybės vyrai tyli. Pritariu Prezidentės alergijai paminklams, bent jau Lukiškių aikštėje. Kas vyksta? Ar ne dėl to reikalavimai, peticijos, kreipimaisi ir kraipymaisi? Čia turbūt tiktų priminti lyg ir P. K. Tacito teiginį, kad siekti garbės garbingomis priemonėmis dera romėnui...

Arvydas Každailis

2019 kovo 25 diena

PS

Laikas bėga greitai. Greitai bus keturi metai, kai rašau ir kalbu apie Lukiškių aikštės pertvarką į Pagrindinę, reprezentacinę Valstybės aikštę. Dabar daug kas kalba, bet niekas nesiklauso ir darosi aišku, kad susidariusi situacija yra akivaizdžiai politizuota ir GLOBALIZACIJOS adeptų didele jėga stumiami į bet kokią aikštės raišką, tik ne nacionalinę ir ne Valstybės.